

RUS İÇ SAVAŞI DÖNEMİNDE TÜRETİLEN SOVYET TERİMLERİ VE SIK KULLANILAN YABANCI KELİMELE

Hanife SARAÇ*

Öz

Bu alışmada Ekim Devrimi'nden sonra yaşanan İç Savaş sürecinde yeni yönetim tarafından kullanıma sokulan Sovyet terimleri, o dönemde Rusçada en sık kullanılan ve yabancı dillerden Rusçaya giren kelimeler mercek altına alınmaktadır. İç Savaş'ın ardından hem maddi hem de manevi anlamda yıkıma uğramış ve bütün bağları kopma noktasına gelmiş bir ülkeyi tüm kurum ve kuruluşlarıyla tekrar inşa etmek zorunda olan Bolşevikler, bunu gerçekleştirirken de yeni terimlere, kurum ve kuruluş adlarına, yeni ideolojinin bakış açısıyla farklı şekillerde tanımladıkları kavramlara yönelik olarak güncel nitelermelere ihtiyaç duyar. Pavel Hrisanfoviç Spasski'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin kurulmasından sonra, 1924 yılında kaleme aldığı "Sovyet Terimleri Sözlüğü ve En Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler" isimli eserinde, İç Savaş dönemi ve akabindeki inşa sürecinde ihtiyaç duyulan ve kullanılmaya başlayan kelimeler, terimler ve yabancı dillerden Rusçaya giren kelimeler tanıtılmaktadır. Çalışmamızda, İç Savaş'ın dile yönelik yansımaları ve bahsi geçen sözlükteki yeni kelimeler incelenmektedir. Değerlendirmeler neticesinde, Sovyetlerce tercih edilen yeni kelime ve terimlerin önemli bir kısmının, Rusya'yı yeniden inşa programı kapsamında ve topluma sosyalist ideolojiyi yerleştirme çabası doğrultusunda hazırlandığı ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: SSCB, İ Savaş, Sovyet terimleri, sözlük, Pavel Hrisanfoviç Spasski.

SOVIET TERMS DERIVED FROM THE CIVIL WAR PERIOD AND COMMON FOREIGN WORDS

Abstract

In this study, the Soviet terms introduced by the new administration in the Civil War process after the October Revolution, the most commonly used words in Russian in that period that entered Russian from foreign languages, are examined. Following the Civil War, the Bolsheviks, who had to rebuild a country which had been destroyed both in material and spiritual terms and whose ties had broken up with all its institutions and organizations, needs new terms, up-to-date qualifications for concepts that they defined in different ways by means of new ideology's perspective, names of institutions and organizations in this reconstruction process. In the study named "Dictionary of Soviet Terms and the Most Common Foreign Words" which was written by Pavel Hrisanfovich Spasski in 1924, after the establishment of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR), the words and terms that were needed and started to be used during the Civil War period and the subsequent construction process, words from foreign languages are

* Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, caylakhanife@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8280-4624

introduced. In this study, the reflections of the Civil War on language and the new words in the mentioned dictionary are examined. As a result of the evaluations, it can be expressed that a significant part of the new Soviet preferred words and terms were prepared within the scope of the program of reconstruction of Russia and in an effort to place socialist ideology in society.

Key Words: USSR, Civil War, Soviet terms, dictionary, Pavel Hrisanfovich Spasski.

GİRİŞ

20. yüzyıla damgasını vuran oluşumlardan biri olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin 1922 yılında kurulmasının öncesinde yaşanan olayların incelenmesi, dönemin iyi okunabilmesi açısından önem arz etmektedir. İlk olarak 1917 Şubat Devrimi ile Çarlık rejiminin yıkılması ve ardından Bolşevikler'in Vladimir İlyiç Ulyanov (Lenin) önderliğinde iktidarı ele geçirdiği 1917 Ekim Devrimi; sonra da bu devrimin hemen ardından patlak veren İç Savaş (1918-1922) bu kritik olaylar arasındadır.

Birinci Dünya Savaşı'ndaki cephelerde üst üste alınan yenilgiler ve savaşla beraber katlanılmaz hale gelen açlık ve kıtlık Rus toplumunu gittikçe isyana teşvik eder. Halkın iş ve ekmek taleplerine karşılık veremeyen Çar II. Nikolay daha önce hiç olmadığı kadar zor durumdadır. Şubat ayının sonlarına doğru işçilerin başlattığı ayaklanmaya, dünya kadınlar günü için toplanan kadınlar ve daha sonra da askerlerin katılmasıyla önlenemez bir büyüklüğe ulaşan isyan Çar'ın tahttan çekilmesine sebep olur.

1917 Şubat Devrimi, savaşın sebep olduğu yoksullukların ve ödenen bedellerdeki adaletsizliğin halkı öfkeli kılması ile hızlanan halk kaynaklı bir isyanın sonucudur. Burjuva kesimi ve devlet memurları da dahil önemli bir kesim otokratik hükümet sistemine, Çar'a ve onun danışmanlarına olan itimadını tamamen kaybettiğinden gerçekleşen bu devrim, onları memnun eder ve bu gelişmeden faydalanmalarına sebep olur. İlgili dönemdeki Sosyalist Devrim oluşumları da çok çaba sarf etmeden böylesine bir değişimden istifade etmiş olurlar (Carr, 2019: 75). Tarihe "Şubat Devrimi" olarak geçen bu gelişme ile Rusya'da yüzyıllardır hüküm süren Çarlık rejimi yıkılmış ve yeni bir dönem başlamıştır.

Rejimin yıkılması ile yönetimde ikili bir yapı görünümü oluşur: bir tarafta Çarlık Rusya'sından kalan ve burjuvaların ağırlıkta olduğu geçici yasama meclisi ve diğer tarafta da Menşevikler (sosyal demokratlar), Bolşevikler (komünistler), devrimci sosyalistler (köylü partisi) gibi devrim partilerinin oluşturduğu Sovyet grubu. Meclis, Birinci Dünya Savaşı'na devam etme gerekliliğini savunurken Sovyetler tarafı Rusya'nın bunu kaldıracak gücü kalmadığı gerekçesiyle savaştan çekilmek gerektiğini ifade eder. Bu tartışmalar devam ederken, zamanla V. Lenin önderliğindeki Bolşeviklerin Sovyet komiteleri içerisindeki ağırlığını artırması, geçici meclisin güncel kritik sorunlara çözüm üretmemesi gibi gerekçeler Ekim sonuna doğru yeni bir devrimin kapısını aralar. Koalisyon şeklindeki bir yapıyı kabul etmeyen ve tek başına iktidar hayali ile yola çıkan V. Lenin'in Partisi "Ekim Devrimi"ni gerçekleştirir.

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

Bolşeviklerin güç kullanarak iktidara el koymuş olmasının getirdiği huzursuzluk ve kendilerine muhalefet halindeki hiçbir oluşuma tahammül etmemesi karşı grubun sert bir şekilde reaksiyon göstermesine sebep olur. Ayrıca, komünist ideolojinin yayılmasından çekinen yabancı devletlerin de Bolşevik karşıtı oluşumlara para ve askeri yardımda bulunması ile Ekim Devrimi sonrasında birkaç yıl sürecek bir İç Savaş başlar. Yeni yönetim, içerde ekonomik sıkıntılarla boğuşan köylülerin sebep olduğu huzursuzluk ve karşı devrimci partilerin yoğun muhalefeti ile dışarda ise yabancı devletlerin taarruzları ile baş etmek zorundadır. İç Savaş'ın tamamen şiddetlendiği 1918'in ortalarından itibaren Bolşevik kadro maharetlerini sergilemeye başlar. Bu kadro, teşkilatlanma olarak Moskova ve Petrograd gibi merkezi yerlerde olan hâkimiyeti, kurduğu istihbarat ağı ile olan bitenden haberdar olması, askeri alanda gösterdiği dâhiyane hamlelerle Troçki'nin Kızıl Ordu'yu kurması ve güçlendirmesi ile iyice nüfuzunu artırır. Nitekim Bolşevikler, dağınık halde olan ve fikirlerini topluma aktarmakta da başarılı olamayan Beyaz Ordu'yu bertaraf ederek 1920'nin sonlarına doğru süreçten zaferle ayrılır.

İç Savaş, Rus toplumunda tedavisi uzun yıllar alacak yaralar açmıştır. Yeni yönetimin önünde İç Savaş sürecinde başladığı ve sonrasında hızlandırmak zorunda olduğu yoğun bir teşkilatlanma görevi beklemektedir. Toplumun inşa etme sürecinde yeni kurumlara, kuruluşlara, nitelermelere özetle halka empoze edilmek istenen sosyalist ideoloji paralelinde yeni kelimelere ihtiyaç duyulur.

Çalışmada devrimle birlikte baş gösteren İç Savaşın sona ermesinden hemen sonra hazırlanan ve dönem şartlarının okunmasına katkı sağlayacağı düşünülen bir sözlük incelenmektedir. Pavel Hrisanfoviç Spasski'nin editörlüğünde Rusya'nın Nijniy Novgorod şehrinde 1924 yılında basılan sözlük¹ İç Savaş boyunca Rusçaya giren kelimeleri kapsamaktadır. Sözlük, içerdiği kurum adları, kısaltmalar, yabancı kelimelerden Rusçaya giren ve sık kullanılan kelimeler ile dönemin gerçeklerini ve gereksinimlerini yansıtmaya anlamında aydınlatıcı bir rol üstlenmektedir. Çalışmanın ilk kısmında sözlüğün ayna tuttuğu dönemdeki Rus İç Savaş'ına ve sözlüğün hazırlanmasına sebep olan şartların oluşumuna değinilmekte, ikinci kısımda ise bahsi geçen sözlük tanıtılmaktadır. Üçüncü bölümde sözlükten seçilen kelimeler belli kategoriler halinde incelenmekte ve anlamlarına dair yorumlarda bulunmaktadır. Sözlükten seçim yapılırken dönemin özelliklerini yansıttığı düşünülen, toplumun geçirdiği değişimden izler taşıyan ve Sovyet rejiminin zorlu İç Savaş koşullarında dahi gerçekleştirebildiği teşkilatlanmaya işaret eden kelimelere öncelik verilmektedir.

1. Rus İç Savaşı

Bolşevikler, İç Savaş devrimin doğal bir sonucu olarak değerlendirirler. Devrime bizzat tanıklık etmiş kişiler de Bolşeviklerin silahla gerçekleştirdiği devrimi, savaşın miladı olarak görmektedir. 1918 yılının ilkbaharından itibaren Bolşevikler ve Bolşeviklerin karşısında yer alan Beyaz Ordu, Kazaklar, ölçülü sosyalistler ve yabancı destekçiler arasında gerçekleşen politik mücadele silahlı muhalefete evrilir.

¹ Sözlüğün kapağına dair görsel Ek-1'de yer almaktadır.

Ekim Devrimi'nden sonraki süreçte Bolşeviklerin diğer partilerle işbirliğine yanaşmamaları, yöntemlerini sertleştirip zor kullanmaları ve iktidarı ele geçirmek için her türlü yola başvurabileceklerinin anlaşılması dönemin bütün partilerinin büyük tepki göstermesine ve karşı hamlede birleşmesine sebep olur (Milner ve Dejevskiyçev, 1993: 151). İç Savaş rüzgârları tüm şiddetini ülkenin her yerinde hissettirirken, Birinci Dünya Savaşı'nın yorgunluğunu atamadan yeni bir savaşa doğru giden Rusya için bu gelişme, büyük bir kaos anlamına gelmektedir. Hem maddi hem de manevi sorunlarla boğuşmakta olan Rusya'nın ekonomisi gitgide bozulmakta ve halk açlıkla mücadele etmektedir. Dolayısıyla, uzun bir süredir savaş hâlinde olunması Rus halkının ruh hâllerini de bozar. Halk açlık ve soğukla mücadele ederken, bir de kendi içinde savaşa ihtimalinin doğması Bolşevikler'e karşı muhalif siyasi partilere ek olarak köylü kesimden de ciddi bir tepki oluşumuna sebep olur (Armaoğlu, 1989: 128-129). Sovyet hükûmeti savaşmak zorunda olan ordusuna erzak temin etmek üzere köylülere başvurmak zorunda olduğundan, buradaki erzak sorununu bir an evvel çözmek durumundadır. Köylü direnişini kırmak üzere geliştirilen yeni metoda göre köylüler bölünerek iki ayrı grup oluşturulur ve bu gruplar karşı karşıya getirilir: ilk grup zengin ve orta halli köylüler; ikinci grup ise toprağı ve hayvanı olmayan tamamen fakir köylüler. Bolşevikler tarafından kurulan "fakir komiteleri" zengin köylülerin devletten tahıl ve erzak saklayıp saklamadığını denetleme ile görevlendirilir. Çıkarılan kanuna göre de herhangi bir saklama durumunda fakir köylülere, zengin olanların mallarına el koyma şansı tanınır (Vernadsky, 2011: 368-369). Bu uygulama her ne kadar karmaşa ortamının büyümesine sebep olsa da yönetimin, sosyalist felsefeyi köylülere benimsetme aşamasında ilerleme kaydetmesini sağlar. Ayrıca köylü kesimin kendi içerisinde çıkarılan bu karışıklık, Sovyetlerin karşı muhalefetle mücadelesinde köylü grubunu denklem dışına itmesine yardımcı olur.

Bu dönemde genel çerçeveye bakıldığında Rusya âdeta üçe bölünmüş durumdadır: Bir yanda Beyaz, bir yanda Kızıl taraftarları vardır. Diğer yandan hem Beyazlarla hem de Kızıllarla aynı anda anlaşmaya çalışan, ormanlarda yaşamaya başlayan ve köylü halkı devletin katı uygulamalarından korumaya çalışan Yeşiller ortaya çıkar. 1918'in ortalarına doğru yaklaşırken Beyazlar savaş içerisinde daha aktif bir durumdadır. Beyazlar nispeten daha az miktarda savaş malzemesine ve askerî güce sahip olmalarına rağmen, ordusunda yer alan profesyonel askerlerin fazla olması ve Bolşevik yönetime karşı olan İngiliz, Amerikalı, Fransız ve Japon müttefiklerinden askeri ve parasal destekler almasından dolayı Kızıllara üstün gelmektedir. Ne var ki, Troçki tarafından kurulan ve teşkilatlandırılan yüksek düzeyde örgütlü ve disiplin sahibi bir Kızıl Ordu, 1918'in sonlarına doğru dengelerin Bolşevikler lehine değişmesine sebep olacak ve bu karşılıklı çetin mücadele birkaç yıl daha devam edecektir. (Milner ve Dejevskiyçev, 1993: 150-151). Bu süreçte ülke içerisindeki çatışmalara ek olarak itilaf devletlerinin de aktif bir şekilde Bolşeviklere karşı başlattığı sistematik saldırı, İç Savaş'ın boyutunu genişleterek Sovyet yönetimini oldukça zor durumda bırakır.

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

Sovyetler Birliği Komünist Partisi (ВКП: Всесоюзная коммунистическая партия (большевиков)) işçi hareketi içinde yer alan küçük burjuva partileriyle, Menşeviklerle, anarşistlerle, her türlü burjuva milliyetçileriyle; Parti içindeyse Menşevik oportünist akımların destekçisi olan Troçkicilerle, Buharincilerle ve diğer anti-Leninci gruplara karşı verdiği mücadele sonucunda büyüyerek güçlenmiştir (Kratkiy Kurs. İstoriya vsrossiyskoy kommunističeskoj partii bolşevikov 1945).

İç Savaş, tamamlanana kadar karşı-devrimci (iç muhalefet) Rus kuvvetleri ve yabancı orduların müşterek hareketine sahne olur. Eski müttefiklerinin de Sovyet yönetimine karşı tavır alması korkunç derecede bir açlık ve sefaleti, ülke ekonomisinin tamamen alt üst olmasını beraberinde getirir (Liebman, 2017: 372). Kuşkusuz bu ülkelerin düşmanca tavırlarının arkasında Rusya'nın Almanya ile imzaladığı Brest-Litovsk anlaşmasına dair kızgınlıkları yer almaktadır. Buna ek olarak Şubat 1918'de Sovyet yönetiminin Rusya'nın tüm dış borç ve uluslararası yükümlülüklerini tek taraflı olarak fesh ettiğini açıklaması tansiyonu daha da yükseltir (Vernadsky, 2011: 370). Ayrıca eski rejimde bulunan yönetici sınıf ve burjuva kesimi eğer başarısız olurlarsa yeni yönetimin kendilerine yaşama şansı tanımayacağını farkındadır. Bu gerçek onların, ellerinde bulunan bütün maddi ve manevi imkânları karşı-devrim hareketi için seferber etmelerini sağlar.

Rusya'da iktidarın kimde kalacağını belirleyecek olan bu kanlı savaşta tarafların birbirleri ile uzlaşma ihtimali yoktur. Verilen ölümüne mücadele adeta bir hayatta kalma çabası uğruna gerçekleştirilir (Lewin, 2008: 364). Dolayısıyla İç Savaş neticesinde ortaya çıkan bilanço çok ağır olur. Yaşanan can kayıpları sefalet, açlık, soğuk ve salgın hastalıklar nedeniyle büyük ölçüde artar. 1918'den 1920 yılının sonuna kadarki zaman diliminde yaklaşık yedi milyon beş yüz bin Rus'un öldüğü tahmin edilmektedir (Liebman, 2017: 373).

İç Savaş'ın sebep olduğu bilanço sadece maddi olarak değil toplumun manevi anlamda da yıkımını göstermesi yönüyle oldukça ağırdır. Savaşın getirdiği felaket uzun bir süre etkisini gösterir. Devrim ile başlayan eski toplumu yıkma işi, İç Savaş ile beraber tamamlanmış olur. Eski rejime ait hiçbir sosyal kurum ve sosyal sınıf artık yoktur (Hosking, 2006: 569). Savaşla beraber toplumsal manzara kısırlanmış; soylular, geleneksel asker tabakası, burjuvazi, orta sınıflar ve eski bürokrasiye dair her şey ortadan kalkmıştır. Ayrıca toplumun kılcalları sayılan kooperatifler, loncalar, köylü birlikleri ve benzerleri de resimden silinir (Bookchin, 2011: 337). Rusya'nın merkezi bölgelerindeki etkinliği, disiplinli ve katı bir istihbarat ağına sahip olması, Troçki'nin orduyu düzene koyma anlamında gösterdiği üst düzey performans ve son olarak da muhalefet tarafının dağınık görünümünden bir türlü kurtulamaması gibi gerekçeler, Bolşevikler'in İç Savaş'tan galibiyetle çıkmasını sağlamış olsa da önlerinde tekrar inşa edilmeyi bekleyen harap olmuş bir toplum durmaktadır.

1917 Ekim Devrimi'nden sonra Bolşevikler ile muhalifleri arasında yaşanan ve nihayetinde Bolşevik otoritesini güçlendirerek Leninist yapının kurumsallaşmasına ve bu yapının bütün ülkede yerleşmesine sebep olan İç Savaş dönemi, propaganda faaliyetlerinin en etkin şekilde yürütüldüğü zaman dilimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Akan, 2017:91). Dolayısıyla Bolşevikler'in sosyalist ideolojiyi kırsal

kesime taşımada, sorunların çözümlerine dair kitlelere ulaşma ve onları ikna etme anlamında ilgili dönemdeki rakiplerine göre çok başarılı ve düzenli bir propaganda ve ajitasyon programı sürdürdüğünü ifade etmek gerekir.

Yaşanan olayların ardından kendisi de büyük bir değişim geçiren Bolşevik parti, zaman kaybetmeden yeniden teşkilatlanma ve organize olma yoluna gider. Bolşevikler dört bir koldan mücadelelerini sürdürürken, yeni devletin kurulmasına dair sistematik hamlelerde de bulunmak zorundadır. Bu doğrultuda, yeni düzende sosyal hayat, ekonomi, finans, tarım, sanayi, eğitim vb. alanlarda sosyalist anlayışın işlerliğinin sağlanabilmesi için planlı bir yapılanma gerçekleştirilir.

2. Pavel Hrisanfoviç Spasski Tarafından 1924 Yılında Hazırlanan Sözlük

SSCB'nin kuruluşunun ardından 1924 yılında, Pavel Hrisanfoviç Spasski editörlüğünde "Sovyet Terimleri Sözlüğü ve En Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler" (Словарь советских терминов и наиболее употребительных иностранных слов) isimli bir sözlük kaleme alınır.

Sözlüğün alt başlığı şu şekilde belirlenmiştir: "Sovyet İktidarı Döneminde Konuşma Diline ve Edebi Dile Giren Yeni Kavram ve Kısaltmaların Açıklaması" (Объяснение сокращений и новых понятий, вошедших в разговорную и литературную речь при советской власти)

Yeni bir teşkilatlanma süreci yeni kurumlara ve oluşumlara has özel ve yeni isimlerin, kurum adlarının ve kısaltmalarının belirlenmesi gerekliliğini de beraberinde getirir. Bu ihtiyaca yönelik olarak hazırlanan sözlük, tesis edilen her bir oluşum için verilen adları, kısaltmaları ve yeni ideolojinin bir yansıması olarak dile giren tüm yeni kelimeleri içermektedir. Sözlükte yer alan kelimeler, kurum adları ve kısaltmalar; dönemin kurumsallaşma faaliyetlerinin, sosyalizmin inşa ve organize edilme sürecinin, yeni ideolojiye yönetimin ve halkın bakış açısının özetle dönemin gerçek yüzünün anlaşılmasına katkı sunması bakımından önem arz etmektedir.

Sözlükte 914 kelime yer almaktadır. Bunların arasında yabancı dilden Rusçaya giren 191 kelime, 9 özerk cumhuriyet adı, 47 oluşum adı, 30 dernek adı, 19 tröst adı (tütün, pamuk tröstü vb.), 7 cemiyet adı, 20 komisyon adı, 86 idari birim adı, 33 şura adı, 21 komiserlik (günümüzdeki karşılığı ile bakanlık), 38 birlik (Meslek Birlikleri vb.), 37 kurul adı, çeşitli kurum ve kuruluşlara bağlı 51 Birim/Bölüm adı, 132 kurum ve organizasyon adı, 53 siyasi ve askeri terim, 8 farklı vergi adı, 10 hukuk terimi, 13 belge adı, 27 temsilci ismi ve 15 fabrika adı vardır. Geriye kalan ve herhangi bir tasnife tabi tutulmayan 67 kelime yine sözlükte bulunmaktadır.

3. Sözlükte Geçen Kelimeler ve Kısaltmalar

P. H. Spasski'nin sözlüğünde anlamları ve açıklamalarıyla beraber verilen 914 kelime arasından, sosyalist prensiplerin nasıl temellendirildiğine ve yeni ideolojinin halka nasıl aktarıldığına dair fikir verdiği düşünülen kelimeler seçilmekte ve belli kategoriler halinde sunulmaktadır:

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

Eğitimle İlgili Kurumlar

Arbitrajnaya komissiya pri VSNH (Арбитражная комиссия при ВСНХ): Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi bünyesindeki Arbitraj Komitesi. Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi'ne tabi bütün kurumların, sendikaların, tröstlerin ilettiği her türlü ihtilafli meselenin incelenmesi için oluşturulan kurumdur.

ASV Akademiya sotsial'nogo vospitaniya (ASV -Академия Социального Воспитания): Sosyal Eğitim Akademisi. Komünist pedagogların yetiştirilmesi için açılan bir akademi.

VLHİ (Высший Литературно-Художественный Институт): Edebiyat Sanat Yüksek Enstitüsü.

Glavpolitprosvet (Главное управление школьного образования и политико-просветительной работы среди взрослых при Наркомпросе): Milli Eğitim Bakanlığı'nda ortaöğretimden ve gençlerin siyasi eğitim işlerinden sorumlu ana birim. Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki (RSFSC) bütün propaganda ve organizasyon işleri burada yürütülmektedir.

Glavsotsvos (Главное Управление Социального Воспитания и Политического Образования Республики При Наркомпросе): Milli Eğitim Bakanlığı'nın sosyal ve siyasi eğitimden sorumlu ana birimi.

Glavprofobr (Главное Управление Профессионального Образования при Наркомпросе): Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan, meslek eğitimiyle ilgili ana birim. Devlet için gerekli olan sanayi, tarım, eğitim ve sanat alanında istihdam edilecek işçilerin eğitimiyle ilgili faaliyetleri yürütmektedir.

Gubono (Губернский Отдел Народного Образования): Halk eğitiminden sorumlu valilik birimi. Kültür seviyesinin yükselmesi için genel ve teknik eğitim kurumlarının oluşturulması, doğru bir eğitimin verilmesi, finans ve tedarikle ilgili kurallara uyumun kontrolü başta olmak üzere her türlü işin yürütüldüğü birimdir. Bu ve buna benzer kurumların tesisi, kalkınmanın verimli bir üretim süreci ile olacağına inanan Bolşeviklerin, köylü ve çiftçilerin eğitilmesine verdikleri önemi ve ihtiyacı yansıtmaktadır.

Gubprofobr (Подотдел Профессионально-Технического Образования): Teknik eğitimden sorumlu alt birimlere verilen addır. Teknik eğitim kurumlarının yönetimini ve organizasyonunu yürütmektedir.

GUS (Государственный Ученый Совет): Devlet Bilim Konseyi. Halk Eğitim Komiserliği bünyesinde ve bilimsel hayatın, bilimsel, bilimsel-teknolojik ve sosyal eğitimin bütün sorunlarıyla ilgili teorik çalışmalar yürütmektedir.

KUNZ (Коммунистический Университет Народов Запада): Batı Halkları Komünist Üniversitesi.

MPTİ (МПТИ: Московский Практический Текстильный Институт): Moskova Uygulamalı Tekstil Enstitüsü, 1920.

MSNK (Малый Совнарком): Küçük Halk Komiserleri Konseyi. Halk Komiserleri Konseyi'nin çözmekle yükümlü olduğu sorunların ön çözümü ve bakanlık kararlarının uygulamalarının denetimi için oluşturulan küçük çaplı konseydir.

RNHİ (Российский Научно Химический Институт): Rusya Bilim-Kimya Enstitüsü.

Sel'hozuç (Сельско-хозяйственное учебное заведение): Ziraat Yüksekokulu.

Sotsialistiçeskaya Akademiya (Социалистическая Академия): Sosyalist Akademi. Bilimsel sosyalizm çalışanlarının otonom birliğidir. İşçileri birleştirmek ve sosyalist bilimsel enternasyonalı oluşturmak; sosyalizm tarihini, teorisini ve pratiğini araştırmak ve incelemek; sosyalist bilim insanları yetiştirmek ve ders kitaplarının hazırlanmasını sağlamak gibi hedeflerle kurulmuştur. Akademinin genel toplantısında seçilen üyeler ve üniversite çalışanları akademi bünyesine dâhil olabilmektedir.

Fabzavuç (Фабрично-заводское ученичество): Fabrika Çıraklığı Eğitimi. Üretimde istihdam edilmek üzere 14-18 yaş arası kalifiye işçilerin yetiştirilmesi, onları teknik bilgilerini daha yüksek seviyeye taşımak için üretime dâhil etmek gibi amaçlarla kurulmuştur. Öğrenciler fabzavuç okullarında, gruplar halinde atölyelerde, kalifiye işçilerin yönetimindeki üretim sürecinde bireysel olarak yetiştirilmektedir. Fabzavuç okulları 14-18 yaş arasındaki bireylere 3 ya da 4 yıl (örneğin tekstil eğitimi görenler) eğitim vermekte, bunun öncesinde öğrenciler Birleşik Emek Okulu (Единая трудовая школа) adı verilen birimde hazırlık eğitiminden geçmektedir. Okulda teorik (günde 4 saat) ve deneyimli işçi ve ustaların denetiminde fabrikada pratik dersler (günde 4-6 saat) verilmektedir. Teorik derslerin öğretilmesi, okul öğretimi ve kulüp dersleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kulüp derslerinde gençlerin bilinçli sosyalist bireyler olarak yetişmeleri sağlanmaktadır.

Finansovo-ekonomiçeskoye byuro (Финансово-экономическое бюро): Ekonomi-Finans Bürosu. Ekonomi Bakanlığı'na bağlıdır. Bünyesinde Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü, bu alana yönelik editörlük ve yayıncılık bölümleri, istatistik bölümü, ekonomi çalışanlarına yönelik kurs bölümleri yer almaktadır.

Birlik Adları

Byuro jalob RKİ (Бюро жалоб РКИ): İşçi Köylü Denetimi Şikâyet Bürosu. Emekçilerin kendilerine yapılan hakaretamiz davranışları, yaşadıkları bürokratik zorlukları sözlü ya da yazılı biçimde şikâyet edebildikleri mercidir. Emekçiler kendilerini doğrudan etkilemeyen bir takım olumsuz davranışları da şikâyet edebilmektedir. Tüm sistemin emekçiler üzerinde temellendiği anlayışının somut göstergelerinden birisi olarak bu kurum işçilere yapılan pozitif ayrımcılığın bir yansımasıdır.

VAl (Всероссийская Ассоциация Инженеров): Rusya Mühendisler Birliği.

Vsemediksantrud (Всеобщий союз работников лечебно-санитарного дела): Sağlık Emekçileri Birliği.

Vserabotzemles (Всеобщий союз рабочих земли и леса): Orman ve Toprak Emekçileri Birliği.

VSRPVP (Всеобщий союз работников пище-вкусовой промышленности): Gıda Endüstrisi Emekçileri Birliği.

VTsPS (ВЦПС: Всероссийский Центральный Совет Профессиональных Союзов): Rusya Merkez Sendikalar Birliği.

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

GİKO (Губернские Инвалидно-Кооперативные Объединения): İl Engelli Kooperatifleri Birliği.

Gubrabkrin (Губернская Рабоче-Крестьянская Инспекция): Valilik İşçi-Köylü Denetlemesi. Birim, Sovyet kurumlarındaki bürokrasiyle mücadele, geçici kontroller yoluyla gerçekleştirilen fiili denetleme ve inceleme, Sovyet iktidarının bütün kararları ve emirlerinin hayata geçirilip geçirilmediğinin teftişi gibi görevleri yürütmektedir. Bütün kurumlara gelen şikâyet ve dilekçelerin ve bunlara nasıl karşılık verildiğinin denetlenmesi de birimin ödevleri arasındadır.

Dom krest'yanina (Дом крестьянина): Köylü evi. Kazalardan ve valiliklerden şehre gelen köylü vatandaşlar için kurulmuştur. Şehirlerde köylülere satış yapan özel müteşebbislerin elini zayıflatmak (sosyalist görüşe ters düştüklerinden), bir yandan köylülere uygun fiyata gıda ve barınma sağlamak, diğer yandan siyasi ve zirai eğitim vererek hukuki işlerinde yardımcı olmak amacıyla tesis edilmiştir.

Jenotdel (Женотдел): Kadın birimi. Rusya Komünist Partisi'nin kadından sorumlu birimi. Kadınların kültür seviyelerinin yükseltilmesi, mesleki ve parti hayatında aktif rol almalarının sağlanması gibi hedeflerle kurulmuştur. Kurulan bu birim, Bolşeviklerin eski dönemde oldukça pasif bir konumda yer alan kadınların sosyal ve siyasal hayatta daha etkin bir rol oynamalarını oldukça önemseydiğinin göstergesidir.

Kombedi (Комитеты деревенской бедноты): Köylü Yoksulluğu Komiteleri. 1918 yılında Sovyet iktidarı tarafından kulaklarla² mücadele etmek üzere köylerde kurulmuştur.

Komiteti krest'yanskoy vzaimopomoşçi (Комитеты крестьянской взаимопомощи): Köylü Yardımlaşma Komiteleri. Farklı şehirlerde yaşayan yoksul köylülere yardım edilmesi, iş kazaları sonucu ya da savaş sırasında engelli duruma gelen vatandaşlara devlet bütçesinden ayrılan paranın paylaşılması gibi faaliyetleri yürüten komitelerdir. Bu kuruluş, bütçe komite üyelerinden alınan vergilerle, değirmenlerden elde edilen hasılatla, komite tarafından kiralanan işletmelerin gelirleriyle oluşturulmaktadır.

Kooperativ (Кооператив): Kooperatif. Aracıların ve kapitalistlerin saf dışı bırakılması amacıyla kurulan tüketici ya da üretici birliği.

MOPR (Международное Общество Помощи Борцам Революции): Uluslararası Devrimci Destek Derneği.

Mostrikob (Московское Объединение трикотажных фабрик): Moskova Triko Fabrikaları Birliği.

MSPO (Московский Союз Потребительских Обществ): Moskova Tüketici Toplulukları Birliği.

RUSOT (Русское Общество Торговли): Rus Ticaret Birliği.

² *Kulak* (кулак): Fakir köylülerin emeğini sömüren zengin köylü. Bkz. Slovar' russkogo yazıka v 4-h tomah (1981-1984). Gl. red. A.P.Yevgenyeva, 2-oe izd., Moskva: Russkiy yazık.

HANİFE SARAC

Russkiye Samotsveti (Русские Самоцветы): Renkli, parlak Rus taşları. Renkli taşların çıkartılmasını, işlenmesini ve piyasaya sürülmesini gerçekleştiren kurumlar birliği.

SSSR (Союз Советских Социалистических Республик): Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. Birliğe, Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna, Transkafkasya (Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan) gibi anlaşmalı devletler girmiştir.³ Birliğin uluslararası ölçekte temsil edilmesi, dış sınırlarının değişmesi, anlaşmaların imzalanması, birliğe yeni cumhuriyetlerin dâhil edilmesi, savaş ilanı ve barış yapılması, dış borç anlaşmaları, ulaşım ve posta-telgraf işlerinin düzenlenmesi gibi birliği ilgilendiren en önemli meseleler yüksek organlar (SSCB Yüksek Seçim Kurulu ve Sovyet Konseyleri) tarafından karara bağlanmaktadır.

Federatsiya (Федерация): İçişlerinde bağımsız devletlerden oluşan birlik.

Adalet Terimleri

Arbitraj (Арбитраж): Hakem mahkemesi.

Visşaya Arbitrajnaya Komissiya (Высшая Арбитражная Комиссия): Yüksek Arbitraj Komisyonu.

Zemel'nyye komissii (Земельные комиссии): Toprak işleri için kurulan özel bir mahkeme türüdür. Devlet organları arasında toprakla ilgili itilafli meselelerin çözümü için kurulmuştur.

Konstitutsiya RSFSR (Конституция РСФСР): RSFSC'nin anayasasıdır. Emekçi ve sömürülen halkın Ocak 1918 yılında yapılan III. Konsey toplantısında onaylanan haklarının ilanından ve V. Konsey toplantısında onaylanan Sovyet Cumhuriyeti anayasasından oluşmaktadır.

Konstitutsiya SSSR (Конституция СССР): SSCB Anayasası. Sovyetler Birliği'nin 1923 yılında onaylanan anayasasıdır. A) Birliğin eğitimini B) Dört sosyalist cumhuriyetin (Rusya, Ukrayna, Belarus ve Kafkasya) bir devlet çatısı altında birleşeceklerine dair anlaşmaları içermektedir.

Lesnoy kodeks (Лесной кодекс): Orman Yasası. Cumhuriyetin ormanlarıyla ilgili mevzuatlardır.

Tribunal voyennyi (Трибунал военный): Kızılordu güçlerini tehdit eden güçlere karşı açılan davalar için kurulan mahkemelerdir.

Trudovyye sessii narodnykh sudov (Трудовые сессии народных судов): Halk Mahkemesi Emek Duruşmaları. Emek kanununun ihlâliyle ilgili davaların görüldüğü özel mahkemelerdir.

Tarihi Gelişmeler

Devyatoye yanvarya 1905 g. (Девятое января 1905 г.): Dokuz Ocak 1905. Leningradlı işçilerin II. Nikolay tarafından kurşuna dizildiği gün (Kanlı Pazar). Bugün (Yeni takvime göre 22 Ocak) SSCB'de tatil günü ilan edilmiştir.

³ Bu ülkeler, sözlüğün yazıldığı dönemde Birlik bünyesinde yer almaktayken, daha sonra Birliğe katılan ülkelerin sayısı on beşe çıkmıştır.

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

Brestskiy mir (Брестский мир): Brest Litovsk Barış Antlaşması. 1918 yılında Almanya tarafından Rusya'ya dayatılan ve neticesinde Almanya'nın büyük çıkarlar sağlayacağı ancak ülkesinde baş gösteren devrim ve Birinci Dünya Savaşı hezimetini sonrası yararlanamadığı anlaşmadır.

Otdeleniye tserkvi ot gosudarstva (Отделение церкви от государства): Kilisenin Devletten Ayrılması. Kilisenin devletle bağının kopmasıdır. Devlet, kilise işlerine karışmamakta ve dini, inananların kişisel işi olarak görmektedir. Daha önce kilise tarafından hazırlanan doğum, ölüm, boşanma belgeleri kilisenin devletten ayrılmasından itibaren devlet eliyle hazırlanmaya başlanmıştır.

İdari Birimler, Komiteler ve Konseyler

АНО (Административный Хозяйственный Отдел ВСХ): Milli Ekonomi Yüksek Konseyindeki Ekonomi İdare Birimi.

АРА (Американская Ассоциация Помощи России): Amerikan Rusya'ya Yardım Derneği. 1921 yılında Rusya'da baş gösteren açlık sırasında Rusya'ya yardım eden bir dernektir.

Ассоциация (Ассоциация): Birlik, dernek. Belirli bir amaç etrafında toplanan kimselerin bir araya gelmesiyle oluşan topluluk.

Атtestat (Аттестат): Bir kimsenin öğreniminin, görevinin, bilgisinin yazılı olarak değerlendirilmesi.

Вуyробин (Центральное Бюро по обслуживанию иностранцев в Москве): Moskova Yabancılar Hizmet Bürosu.

GEU (Главное Экономическое Управление при ВСХ): Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi bünyesindeki Ekonomi Ana İdari Birimi.

Gigiena (Гигиена): Hijyen. İnsan ve toplum sağlığının korunmasıyla ilgili yöntemler hakkındaki bilim dalı.

Glavelektro (Главное Управление Государственной Электрической Промышленности): Devlet Elektrik Sanayi Ana İdaresi.

Glavhlopkom (Главный Хлопковый Комитет при ВСХ): Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyinde bulunan ana pamuk komitesi. 1. Pamuk üretiminin teşvik edilmesi ve genişletilmesi, 2. Pamuk üretiminin gelişimine hizmet eden devlet organlarının faaliyetlerinin düzenlenmesi ve organizasyonu, kooperatiflerin pamuk üretiminin gelişimine katılımının sağlanması gibi ödevleri yerine getirmektedir.

Glavlit (Главное Управление по делам литературы и издательства): Edebiyat ve Yayıncılık İşleri Baş İdaresi. Bu kurum, basılmak üzere gönderilen bütün eserlerin ön incelemeden geçirilmesi, yayın izninin verilmesi, basımı ve yayımı yasaklı eserler listesinin oluşturulması ve basım yönerge, emir ve kurallarının yayınlanmasından sorumludur.

Glavriba (Главное Управление Рыболовства и Государственной Рыбной Промышленности): Balık Avcılığı ve Devlet Balık Endüstrisi Ana İdaresi. Bütün federasyondaki balık avcılığını düzenleyen, devlet balık endüstrisini yöneten ana birim. RSFSC'deki balık üretiminin organizasyonu, kullanım koşullarının tespiti,

HANİFE SARAC

merkezi ve yerel balık avcılığı organlarının faaliyetlerinin kontrolü, uygulamalı bilimsel araştırmaların yapılması gibi görevlerin yürütüldüğü kurumdur.

GNS (Главный Начальник Снабжения): Askeri tedarik ana müdürü. Kızıl Ordu askeri ikmal işlerinden sorumlu en yüksek yöneticidir.

Gosizdat (Государственное Издательство): Devlet yayınevi. Eserlerin basımından ve yayımından sorumlu devlet organı.

Gostroy (Всероссийская Государственная Строительная Контора): Devlet İnşa İşleri Bürosu. Devlet binalarının ve ulaşım yollarının tamir edilmesi, bu işler için bütçe bulunması, proje ve gider planının oluşturulması gibi faaliyetlerin yürütüldüğü kurumdur.

Gubsotsstrah (Губернское Социальное Страхование): Valilik sosyal sigortası. Emekçilerin sosyal sigortalarının hayata geçirilmesi, işçilere yapılan yardımın denetlenmesi gibi görevleri yerine getirmektedir.

GVİS (Главный Военно-Инженерный Склад): Askeri-mühendislik ana deposu.

Dvoretz Truda (Дворец Труда): Emek Sarayı. Emek teşkilatlarının (meslek birliklerinin) bulunduğu, başkentlerde şehrin en görkemli binalarının kullanıldığı kurumdur.

Eksponat (Экспонат): Sergide gösterilen eşya.

EKOSO RSFSR (Экономическое Сопещание при СНК): Halk Komiserleri Konseyi bünyesinde yapılan ekonomik toplantı. Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin yapmış olduğu tarım planının incelenmesi ve hayata geçirilmesi, bakanlıklar ve yerel Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi arasındaki ekonomik çalışmaların birleştirilmesi, koordine edilmesi ve kontrolü, yerel bakanlıklar ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi arasında bulunan görüş ayrılıklarını gidermek gibi konular ele alınmaktadır.

İKKİ (Исполнительный Комитет Коминтерна): Komintern Yürütme Komitesi. Uluslararası komünist hareketin koordine edilmesi, komünist literatürün Doğu ve Avrupa dillerinde yayınlanması ve yayılmasını sağlamak gibi hedeflerle kurulmuştur. Komünist Enternasyonal (komintern) bu kurumun bir organıdır.

Kojsindikat (Всероссийский Кожевенный Синдикат): Rusya Deri Sendikası.

Komissar (Комиссар): Sovyet Hükümeti ya da yerel Sovyet tarafından yetki verilen kimse.

Kommun (Коммуны): Farklı kişilerin oluşturduğu kooperatif oluşumlar. Komün üyelerinin kendilerine ait mülkleri bulunmaz, arazileri, hayvanları, silahları ve ürünleri hatta çoğu zaman evleri dahi ortaktr.

Kompartiya (Компартия): Komünist Partidir. Bütün ülkelerdeki işçi sınıfının hareketidir. Rusya'da Bolşeviklerin kurduğu Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi (Российская социал-демократическая рабочая партия РСДРП) 1918 yılında Komünist Parti adını almıştır. 1919 yılından itibaren III. Enternasyonal'in etkisiyle bazı ülkelerde komünist partiler kurulmaya başlandı. Almanya'daki Komünist Parti

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

Spartak birliğinden, diğer Batı ülkelerinde devrimci sol partilerden kuruldu. Doğu ülkelerinde de komünist partiler kuruldu.

Kompodiz (Комитет по делам изобретений при ВСНХ): Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi bünyesinde bulunan buluş (icat) komitesi.

Komsomol'tsi: (Комсомольцы): Komünist Gençler Birliği üyeleri. Birliğin tüzüğünü ve programını kabul eden ve organizasyonlarından birinde çalışan, Birliğin bütün emirlerine riayet eden, üyelik aidatını ödeyen 14-23 yaş arası gençler.

Komvnutorg (Комиссия по внутренней торговле при СТО СССР): SSCB Emek ve Savunma Sovyeti bünyesinde yer alan iç ticaret komisyonu. İç ticareti düzenlemeden sorumlu birimdir.

Kongress kominterna (Конгресс коминтерна): III. Komünist Enternasyonal üyeleri kongresi. İlk kongre 1919 yılında Moskova'da, ikinci kongre Ağustos 1920 yılında, üçüncü kongre Mart 1921'de yine Moskova'da yapılmıştır.

Men'seviki (Меньшевики): Menşevikler. [Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisinin](#) 1903 yılında yapılan II. Konferansında azınlıkta kalarak münferit bir hizip oluşturanlara verilen addır. Çoğunlukta kalan Bolşevikler ise 1918 yılında parti isimlerini değiştirerek Komünist Parti'yi oluşturmuşlardır. Bu görüşleri onları burjuvayla işbirliği yapacak seviyeye kadar götürmüştür. Günümüzde İkinci Enternasyonal'e dâhil olan parti çok çeşitli gruplara ve küçük akımlara ayrılmıştır.

Metriçeskaya sistema (Метрическая система): Bütün Batı Avrupa'da kabul edilen, Sovyet iktidarı tarafından da uygulanmaya başlanan ölçü ve tartı birimi sistemi. Sistemin temeli, Paris meridyeninin kırk milyonda birine denk olan uzunluk ölçüsü metre sayılmaktadır. Diğer bütün ana ölçüler (ağırlık ölçüsü gram, sıvı ölçüsü litre) metreden gelmektedir. Ana birim deka, hekto, kilo gibi Yunanca kelimelerin eklenmesiyle 10, 100, 1000 kat artmakta, desi, santi, mili gibi Latince kelimelerin eklenmesiyle 10, 100, 1000 kat azalmaktadır.

MOGES (Объединение Государственных Электрических Станций Московского района): Moskova Devlet Elektrik Santralleri Birliği.

MONO (Московский Отдел Народного Образования): Moskova Halk Eğitimi Birimi.

Morkom (Народный Комиссар по морским делам): Denizcilik bakanı.

Moshimosnova (Объединение заводов основной химической промышленности Московского района): Moskova Bölgesi Ana Kimya Endüstrisi Fabrikalar Birliği.

MOSREDPROM (Объединение Московской Средней и Мелкой Промышленности): Moskova Orta ve Küçük Ölçekli Sanayiciler Birliği.

MOSSEL'PROM (Объединение предприятий пищевой и вкусовой промышленности Московского района): Yemek Endüstrisi Kuruluşları Birliği.

Mossukno (Трест Объединенных фабрик тонких суконов Московского района): Moskova İnce Çuha Fabrikalar Birliği.

NKPiT Narkompoçtel' (Народный Комиссариат Почт и Телеграфов): Posta ve Telgraf Halk Komiserliği. SSCB'deki bütün haberleşme ağını (posta, telgraf, telefon) yönetmektedir.

HANİFE SARAC

NKPS Narkomput' (Народный Комиссариат Путей Сообщения): Ulaştırma Halk Komiserliği. Bünyesinde ulaşım ile ilgili dört merkezi idare bulunmaktadır. 1. Deniz Taşımacılığı Merkez İdaresi, 2. Nehir Taşımacılığı Merkez İdaresi, 3. Demiryolu Taşımacılığı Merkez İdaresi, 4. Yerel Taşımacılık Merkez İdaresi. Bütün birimler için yardımcı idareler faaliyet göstermektedir: Ulaştırma Ana İdaresi, Taşımacılık Yüksek Konseyi, Ulaştırma Denetleme İdaresi, Yüksek Teknik Komite.

NKT Narkomtrud (Народный Комиссариат Труда): Çalışma Halk Komiserliği. Emekçilerin çıkarlarını korumak üzere gerçekleştirilen her türlü faaliyeti yönetmektedir. Komiserlik bünyesinde eğitim-organizasyon, emeğin korunması, şikâyet, çalışma vergisi, çalışma yükümlülüğü gibi birimler yer almakta, Tarife Yüksek Komitesi, İhtilaf Komisyonu, Merkezi Sivil Komisyon gibi komisyonlar bulunmaktadır.

Patent (Патент): Belirli malların ticari hakkı için devlet yararına ödenen ücret. İcadı bulana icat edilen şeyin üretimi ve satışı noktasında istisnai haklar veren buluş belgesi.

Posledgol (Центральная Комиссия по борьбе с последствиями голода): Rusya Merkez Yürütme Komitesi bünyesinde yer alan Açlığın Sonuçlarıyla Mücadele Merkez Komitesi.

Preliminarniy (Прелиминарный): İlk, ihzari.⁴

Prerogativa (Прерогатива): Belirli bir iktidara verilen istisnai hak.

Prombyuro: (Промбюро): SSCB'nin büyük sanayi bölge ve otonom devletlerinin Sanayi Şuraları'dır. Harkov'da Ukprombyuro, Rostov na Donu'da Yugovosprombyuro, Orenburg'da Kirprombyuro, Novo-Nikolayevsk'te Sibprombyuro, Taşkent'te Turkprombyuro ve Yekaterinburg'da Uralprombyuro olmak üzere prombyuro sayısı altıdır.

Rayonirovanie Rossii (Районирование России): Devlet Planlama Teşkilatı tarafından SSCB'nin ekonomik-tarımsal olarak yeniden bölgelere ayrılması için oluşturulan projenin adıdır. Bu plana göre Rusya'nın Avrupa yakasında sayısı 12, Asya yakasında 9 olması gereken ilk idari birim oblast' (область) olmuştur. Okrug (округ) büyüklüğü bakımından küçük bir şehri andıran ikinci idari birim olarak tasarlanmıştır. Üçüncü idari birim olarak ise yüzölçümü olarak şimdikinden çok daha büyük olan nahiyeler düşünülmüştür.

Reforma (Реформа): Devlet hayatındaki, bir kurumdaki vs. değişiklik, yeniden yapılanma.

RKSM (Российский Коммунистический Союз Молодежи): Rusya Komünist Gençler Birliği. Birlik, komünizm mücadelesine aktif katılımlarını sağlamak için işçi gençleri bir araya getirir ve organize eder, yeni sosyalist toplumun özgür yaratıcılarını yetiştirmek ve hazırlamak için onları yavaş yavaş kendi saflarına çeker. Sosyalist inşa sürecine aktif katılım sağlar. Üyeleri ve geniş bir genç nüfusa siyasi ve edebi kulüpler ve başka bir takım gruplar, dersler ve kurslar yoluyla siyasi eğitim verir.

ROKK (Российское Общество Красного Креста): Rusya Kızılhaç Kurumu.

Roskombank (Российский Коммерческий Банк): Rusya Ticaret Bankası.

⁴ Hazırlık niteliğinde olan, hazırlayıcı.

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

Rossiyskoye Byuro Filatelii (Российское Бюро Филателии): Posta ücretlerinin düzenlenmesiyle ilgili bütün işlerden sorumlu en yüksek organ.

ROSTA (Российское Телеграфное Агентство): Rus Telgraf Ajansı. Toplumun çıkarlarını ilgilendiren siyasi ve diğer konulardaki haberleri toplamak, abonelerine iletmekle sorumludur. Ajansın genel müdürlüğü Moskova'da olmakla beraber SSCB ve yurtdışında şubeleri ve muhabirleri bulunmaktadır.

RSFSR (Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика): Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti. Valilikler, otonom bölgeler ve otonom devletlerden oluşmaktadır. RSFSR 1919 yılında bünyesinde 39 valilik, 22 otonom bölge barındırmaktadır.

Fininspektor (Финансовый Инспектор): Finans denetmeni. İl ekonomi şubesinin yardımcı organıdır; her denetmenin il ya da ilçede kendi bölgesi bulunmaktadır.

Rusçaya Yabancı Dillerden Giren ve En Sık Kullanılan Kelimelerden Bazıları

RVSR Revvoyensovet (Революционный Военный Совет Республики): Cumhuriyetin Devrim Savaş Sovyeti. Ülkedeki Askeri Yüksek İdare. Sovyet Cumhuriyeti'nin savunma ihtiyacını karşılamak üzere halkın bütün malının ve gücünün bu idarenin hizmetinde olduğu varsayılmaktadır. İdarenin başkanı, deniz kuvvetlerinden ve askeri işlerden sorumlu halk komiseridir.

Sabotaj (Саботаж): Hükümete ya da müteşebbise (kendilerine düşman unsurlar tarafından) zarar vermek amacıyla bir işe taş koyulması ya da bir işin kötü bir şekilde yerine getirilmesi.

Sberkassı (Государственные Сберегательные Кассы): Devlet Tasarruf Bankaları. Halkın paralarını biriktirmeleri ve tasarruflarını kurdan etkilenmeden (para alışverişi altın hesaplaması üzerinden yapıldığından) koruyabilmeleri amacıyla kurulmuştur.

Selmaş (Всероссийский Синдикат сельско-хозяйственных машин и орудий): Rusya tarım makineleri ve aletleri sendikası.

SKA (Спортивный Клуб Академии): Akademi Spor Kulübü.

SKİ (Спортивный Клуб Института Физической Культуры): Beden eğitimi Enstitüsü Spor Kulübü.

SNK -Sovnarkom SSSR (Совет Народных Комиссаров СССР): SSCB Halk Komiserleri Konseyi. Merkez Seçim Kurulu'nun (Центральный Избирательный Комитет - ЦИК) yürütme ve organizasyon organıdır, başkan, yardımcısı ve SSCB'nin on halk komiserinden oluşmaktadır.

Sotsiologiya (Социология): Sosyoloji.

Sotsial'noye Obespeçeniye (Социальное Обеспечение): Sosyal yardım. Şu an⁵ üç şekilde gerçekleştirilmektedir: 1. Sosyal sigorta, 2. Köylü Yardım Derneği, 3. Devlet yardımı.

⁵ Yazarın sözlüğü yazdığı ilgili dönem kastedilmektedir.

HANİFE SARAÇ

Sotsstrah (Социальное страхование): Sosyal sigorta. Devlet sigortasının özel bir türüdür. Ülkenin bütün memur ve işçileri vefat ya da iş göremezlik durumunda işverenin verdiği maaşın belirli bir yüzdesini sigorta kurumuna yatırmak suretiyle yaptırdığı sigortadan yararlanır.

Sovetskaya Respublika (Советская Республика): Sovyet Cumhuriyeti. Kendilerinin seçmiş olduğu, Sovyetleri temsil eden kişiler üzerinden iktidarın salt emekçi halka (işçi ve köylülere) ait olduğu devlet yapılanmasıdır. İktidarın merkezde ve daha alt coğrafi birimlerdeki bütün organları seçilmiş organlardır. Bu devlet yapısı, sanayinin millileştirilmesi yoluyla ekonomiyi halkla birlikte yönetmektedir. "Sovyet Hak ve Emek Sistemi" terimi buradan doğmuştur.

SPTT (Совет Промышленности, Транспорта и Торговли): Ulaşım, Ticaret ve Sanayi Konseyi. Ulaşım, ticaret ve sanayi temsil organıdır, bünyesinde sendika konseyleri, tekel büroları, ulaşım idare büroları yer almaktadır.

Staj (Стаж): Belirli bir işte geçirilen yıl sayısı. Belirli bir faaliyet alanında yaşanan özel tecrübe.

STO SSSP (Союз Труда и Обороны СССР): SSCB Çalışma ve Savunma Konseyi. Halk Komiserleri Konseyi bünyesinde hareket etmektedir. SSCB'nin tarım ve ekonomi planının incelenmesi ve hayata geçirilmesi, milli ekonominin farklı alanlardaki (finans, endüstri, ticaret, ulaşım) durumunun analizi, gelişimi için gerekenlerin yapılması, Milli ekonomiyle ilgili SSCB Halk Komiserliklerinin, devlet planının, iç ticaretin, birlikteki cumhuriyetlerde yer alan Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinin idaresi, birlik için ortak anlama sahip tröst talimatlarının teyit edilmesi gibi görevler burada yerine getirilmektedir.

Tamojennoye Upravleniye (Таможенное Управление): İç Ticaret Halk Komiserliği bünyesinde yer alan, SSCB'nin bütün gümrük işlerinden sorumlu idare birimi.

Topplan (Плановое Комиссия по Топливу при ГГУ): Devlet Jeoloji İdaresi bünyesinde yer alan Yakıt Plan Komisyonu.

Torgpred (Торговые представительства НКВТ за границей): SSCB Dış Ticaret Halk Komiserliği'nin yurtdışındaki ticari temsilcilikleri. SSCB'nin değişmez yetkili temsilcilikleridir.

Transplan (Транспортная плановая комиссия): Ulaşım Plan Komisyonu. Ekonomi Komiserliği bünyesinde, ülkenin araç ve ulaşım ihtiyacına göre oluşturulan ulaşım planının geliştirilmesi için kurulan daimi istişare organıdır.

Tribun (Трибун): Halkın haklarının savunucusu, halk lideri, politik hatip.

TsAU (Центральное Агрономическое Управление): Ulaştırma Halk Komiserliği'nin bünyesinde yer alan tarım idaresi.

Tsekasoyazi (Центральный Комитет Работников Связи): Haberleşme Çalışanları Merkez Komitesi.

Tsekpros (Центральный Комитет Работников Просвещения): Eğitim Çalışanları Merkez Komitesi.

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

Tsektran (Центральный Комитет Всепрофсоюза работников транспорта): Ulaştırma Çalışanları Sendikası Merkez Komitesi.

Tsekubu (Центральная комиссия по улучшению быта ученых при ВЦИК): Bilim İnsanlarının Yaşam Koşullarını İyileştirme Merkez Komisyonu (Rusya Merkez Yönetim Komitesi bünyesinde bulunmaktadır).

Tsekul'tstroy (Центральное Управление по просвещению строительного пролетариата): İnşaat Emekçileri Eğitimi Merkez Yönetimi.

Tsentroarhiv (Центральный Архив РСФСР): Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nde bulunan bütün arşiv kurumlarının ortak çatısıdır.

Tsentrobumtrest (Центральный Трест целлюлозной и бумажной промышленности): Kâğıt ve selüloz endüstrisi tekeli.

Tsentronalog (Управление налогами и государственными долгами): Vergi ve Devlet Borçları İdaresi. Bütün devlet vergilerinin organizasyonu ve hayata geçirilmesi, devlet vergisi toplayan ve yerel vergi düzenlemelerini yapan kurumların denetlenmesi gibi ödevleri yerine getiren birimdir.

Tsevetupr (Центральное Управление ветеринарного снабжения): Veterinerlik İkmal Ana Birimi.

TsİK SSSR (Центральный Исполнительный Комитет СССР): SSCB Merkez Yürütme Komitesi. Toplantılar yılda üç kez yapılmaktadır. Bir sonraki toplantıya kadarki süreçte birliğin en yüksek iktidar organı olan TsİK'i 19 kişilik bir başkanlık heyeti seçmektedir.

TsKRP (Центральный Комитет Российской Коммунистической Партии): Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi. Merkez Komite, partinin bütün faaliyetlerini yönlendirmekte, siyasi çalışma ve organizasyonlarını yönetmekte, parti toplantılarında alınan kararları hayata geçirmektedir.

TsFKU (Центральное Финансово-Коммерческое Управление): Finans-Ticaret Merkez İdaresi.

Tskul'tstroy (Центральное Управление строительного пролетариата): İnşaat İşçileri Eğitim İdaresi.

TsKVSSR (Центральный Комитет Союза Строительных рабочих): İnşaat İşçileri Birliği Merkez Komitesi.

TsSU (Центральное Статистическое Управление): Merkez İstatistik İdaresi. Ülkede istatistiğin gelişimine özen gösterilmesi, istatistiksel araştırma planlarının onaylanması, halk sağlığı, toprak kullanımı, ekonomi ve çalışma istatistiğinin yürütülmesi gibi hedeflerle kurulmuştur.

Tsumor (Центральное Управление Морского Транспорта): Deniz Taşımacılığı Merkez İdaresi.

UFO (Уездный Финансовый Отдел): İlçe Ekonomi Dairesi. İlçe sınırları içindeki finans işlerinin yönetildiği dairedir. Yerel bütçenin hazırlanması ve yönetilmesi, vergilerin zamanında verilmesinin kontrolü, vergi borçlarının cezalandırılması, gelirlerin hesaplanması, devlet giderlerinin ve gelirlerinin hazine işlemlerinin yürütülmesi gibi görevlerin yerine getirildiği dairedir.

HANİFE SARAC

UGOT (Управление Московских городских телеграфов): Moskova Şehir Telgraf İdaresi.

UKOM (Уездный Комитет РКП): Rusya Komünist Partisi ilçe Komitesi.

Uprofbyuro (Уездное бюро профсоюзов): Meslek Birlikleri İlçe bürosu.

Uprofsoj (Участковый комитет Профсоюза железнодорожников): Demiryolu çalışanları Birliği Bölge Komitesi.

URT (Отдел урегулирования внутренней торговли при ВСХ): Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi bünyesinde bulunan iç ticaret iyileştirme birimi.

Us'yezd (Уездный Съезд Советов): İktidarın ilçe bazındaki yüksek organıdır. İlçede bulunan Sovyet temsilcilerinden oluşmaktadır. İktidarın aldığı kararların hayata geçirilmesi, ilçenin tarım-kültür ilişkilerinin geliştirilmesi için gerekenlerin yapılması, yerel sorunların çözüme kavuşturulması gibi görevlerin yürütüldüğü ilçe birimidir.

USKA (Управление Связи Красной Армии): Kızılordu Haberleşme İdaresi. İdarede, genel haberleşmenin düzenlenmesi, bütün birliklerin, askeri genel müdürlük kurum ve müesseselerinin iletişim araçlarının yönetim ve idaresi, haberleşme araçlarının dağıtımının yönetimi gibi görevler yerine getirilmektedir.

UUR (Управление Уголовного Розыска): Cinayet Araştırma Dairesi.

UVETOTDEL (Уездный Ветеринарный Отдел): İlçe veterinerlik şubesi. İlçedeki veterinerlik biriminin organize edilmesi ve geliştirilmesiyle görevli idari organ.

Vsekoles (Всероссийский Кооперативный Лесной Союз): Orman kooperatifleri ve birliklerinden sorumludur.

VSNH (ВСХ: Высший Совет Народного Хозяйства): Milli Ekonomi Yüksek Konseyi.

Özerk Devlet ve Bölge İsimleri

Abhazskaya Avtonomnaya Respublika (Абхазская Автономная Республика): Abhazy Özerk Cumhuriyeti.

Adigeyskaya Avtonomnaya Oblast' (Адыгейская Автономная Область): Adige Özerk Bölgesi.

Çuvoblast' (Чувобласть): Çuvaş Otonom Bölgesi.

Yakutskaya Avtonomnaya Respublika (Якутская Автономная Республика): Yakutistan Özerk Cumhuriyeti.

Tatarskaya Avtonomnaya Respublika (Татарская Автономная Республика): Tataristan Özerk Cumhuriyeti.

SONUÇ

1917 yılında gerçekleşen Ekim Devrimi, hükümet yetkilerinin V. Lenin başkanlığındaki Halk Komiserleri Konseyi'ne verilmesiyle birlikte ülke içinde bir dizi karışıklık yaşanmasını da beraberinde getirir. Geçici hükümetin devrilmesiyle oluşan karmaşa ortamı çok geçmeden İç Savaşa evrilir. V. Lenin'in başında bulunduğu Bolşevikler İç Savaş boyunca Menşevikler, Sağ SR'ler, Kadetler, Monarşistler ve Anarşistlere karşı mücadele verir. Volga, Samara, Ufa gibi bazı şehirlerin Bolşevik

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

muhaliflerince ele geçirilmesi, yabancı ülkelerin İç Savaşı alevlendirme çabaları, Birinci Dünya Savaşı'nın ağır maddi ve psikolojik etkisi, özetle ülkede iç ve dış unsurların yaratmış olduğu ağır koşullar söz konusudur. Bütün bu olumsuz koşulların Bolşevikler tarafından bertaraf edilmesi ve Sovyetler Birliği'nin tam olarak tesis edilebilmesi 1922 yılını bulur. Ülke yönetiminde söz sahibi olma yolundaki mücadeleyi V. Lenin kazanır. "V. Lenin dönemini belirleyen belli başlı üç gelişme, otoritenin küçük bir merkezi parti önderliğinin elinde toplanması; partinin mevcut sosyal kurumları yıkmayı amaçlayan devrimci bir örgüt olmaktan çıkıp, hükümet ve yönetim aygıtının beyni haline gelmesi ve nihayet, diğer partileri ortadan kaldırarak, kendi yararına bir tekel durumunun yaratılması olmuştur." (Carr, 2019:174)

Söz konusu bu üç gelişmeyi çalışmamıza eksen oluşturan sözlük üzerinden okumak mümkündür. "Sovyet Terimleri Sözlüğü ve En Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler" adını taşıyan çalışma, 1923 yılında hazırlanıp 1924 yılında basılması yönüyle İç Savaş Dönemi'nde (1918-1922) kullanılmaya başlanan kelimelere işaret etmektedir. Başta komiserlikler (günümüzdeki adıyla bakanlık) olmak üzere, komisyon, komite ve idari birim adları savaş şartlarında dahi teşkilatlanmaya başlanıldığını göstermektedir. Önlerinde tarihsel bir model olmaksızın Bolşevik yönetimin bu denli örgütlenebilmeleri ilgi çekicidir. Öte yandan sanayi, ticaret ve meslek birlikleriyle ilgili kelimeler yönetimin üretim mekanizmasını canlandırdığını düşündürmektedir. Sosyal yardımlaşma, sosyal sigorta, adalet sisteminin topyekün yeniden tesis edilmesi, köylü yoksulluğu komiteleri, iş kazaları sonucu ya da savaş sırasında engelli duruma gelen vatandaşlara devlet bütçesinden yardım edilmesini sağlayan kuruluşlar, işçilerin haklarını arayabilecekleri şikâyet büroları sayesinde ezilen kesimde kendilerine sahip çıkıldığı hissini uyandırmıştır. Çok sayıda yeni eğitim kurumunun açılması, arşivlerin denetim altına alınması, savaşın ilk yılında bile metrik sisteme geçilebilmiş olması, kadınlara yönelik ilgili idari birimlerin açılması gibi gelişmeler Bolşeviklerin oldukça sistematik ve kapsamlı bir yapılanma faaliyetine girdiğini göstermektedir.

Bu çalışmada tanıtılan sözlükte yer alan kelimelerden anlaşıldığı üzere Bolşevikler, İç Savaş'ın zorlu koşullarında dahi teşkilatlanmaya ve propagandaya devam etmiş ve bu kapsamda gerekli olan kelimeleri kullanıma sokmuştur. Yönetim, açtığı kurumlar ve yürütülen faaliyetlerle ezen-ezilen diyalektiğini halka göstermeye ve yeni yönetimin liderliğinde güven ortamını sağlamaya çalışmıştır. Dönemin gerçeklerini yansıtan sözlük; tarihi, siyasi, sosyolojik okumalara kapı aralaması yönüyle dikkate değerdir.

KAYNAKÇA

- Armaoğlu F. (1989). "20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980", 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Akan, M. (2017). Sovyet Propaganda Afişlerinde 'Doğu' İmgesi, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17/2, 2017, s. 77-102.
- Bookchin, M. (2011). "Devrimci Halk Hareketleri Tarihi: 1905'ten 1917'ye Rus Devrimleri", (Çev. Ali İhsan Başgöl), Dipnot Yayınları, Ankara.

HANİFE SARAÇ

- Carr, E. H. (2019). *"Bolşevik Devrimi 1 (1917-1923)"*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Hosking, G. (2011). *"Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla"*, (Çev. Kezban Acar), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kratkiy Kurs. (1950). *İstoriya Vserossiyskoy Kommunističeskoj Partii Bol'şevikov*. (Pod. red. Komis. TSK VPK), Politizdat, Moskva.
- Lewin, M. (2009). *"Sovyet Yüzyılı"*, (Çev. Akman, R., & Akkıyal, B.) İletişim Yayınları, İstanbul.
- Liebman, M. (2017). *"Rus Devrimi: Bolşevik Zaferinin Kökenleri, Aşamaları ve Anlamı"*, (Çev. Samih Tiryakioğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Milner R., Dejevskiyçev, G. N. (1993). *"Rusya ve Sovyetler Birliği Tarihi: "Ekim Devrimi ve İç Savaş"*, (Çev. Metin Çulhaoğlu), VIII. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Riasanovsky N. V. ve Steinberg M. D. (2014). *"Rusya Tarihi"*, İnkılap, İstanbul.
- Slovar' russkogo yazıka v 4-h tomah (1981-1984). Гл. ред. А.Р.Евгеньева, 2-ое изд., Moskva: Russkiy yazık
- Spasski, P. H. (1924). *"Slovar' sovetskih terminov i naibolee upotrebitel'nyh inostrannyh slov"*; Şkola-Tipografiya im. V.G.Korolenko, Nijniy Novgorod.
- Vernadsky, G. (2009). *"Rusya Tarihi"*, (Çev. Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak), Selenge, İstanbul.

Rus İç Savaşı Döneminde Türetilen Sovyet Terimleri ve Sık Kullanılan Yabancı Kelimeler

EK-1

HANİFE SARAÇ

| 738

| Social Sciences Researches Journal